

روش مدیریتی امیرالمؤمنین علیه السلام
با استفاده از زیارت غدیریه امام هادی علیه السلام

زینب سادات رضوی
رضیه سادات سجادی

سخن ناشر

معارف اسلامی ناب، نیازِ بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام، دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به همنوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است.

از سوی دیگر، گسترش پُرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌یک از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالامین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادهای و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

انتشارات نورالامین

فهرست

مقدمه	۹
متن زیارت مقدسه غدیریه	۱۵
فصل اول: ویژگی‌های شخصیتی امیرالمؤمنین علیه السلام در جایگاه مدیر	۴۳
تعریف «شخصیت» در اصطلاح روان‌شناسان	۴۴
تعریف «مدیریت» در اصطلاح مدیران	۴۴
تعریف «مدیریت اقتضایی یا مدیریت موقعیتی»	۴۴
تعریف «مدیریت اسلامی»	۴۵
ویژگی‌های شخصیتی امیرالمؤمنین علیه السلام	۴۶
۱. مخالفت همیشگی با نفس	۴۶
۲. ملازمت با تقوا	۴۸
۳. کنترل خشم	۵۰
۴. امانت‌داری	۵۱
۵. ابلاغ امانت الهی	۵۴
۶. جهاد در راه خدا	۵۵
الف) ارکان جهاد	۵۷
ب) جهاد مایه اعتلای اسلام	۵۷
ج) تأخیر جنگ برای هدایت مردم	۵۸

۵۸. تشویق به جهاد _____
۵۸. جهاد با مال و جان و زبان _____
۵۹. جان فشانی برای خدا _____
۶۲. رفتار بر اساس آیین نامه مدیریتی (کتاب و سنت) _____
۶۶. برپایی نماز و ادای زکات _____
۷۳. امر به معروف و نهی از منکر _____
۷۷. مقاومت در برابر سختی ها _____
۷۹. راست گویی همیشگی _____
۸۲. زهد و پارسایی _____
۸۴. بصیرت و تدبیر در امور _____
۹۱. فصل دوم: شیوه های ارتباطی مدیر با زیردستان _____
۹۲. شیوه های ارتباطی امام علی (علیه السلام) با زیردستان _____
۹۲. ۱. هدایتگری به راه راست _____
۹۵. ۲. بار سختی را به دوش کشیدن _____
۹۶. الف) انحرافات و بدعت ها _____
۱۰۰. ب) تبعیض _____
۱۰۱. ج) وجود بنی امیه _____
۱۰۳. د) وجود استانداران ناصالح _____
۱۰۵. ۳. عفو و گذشت _____
۱۰۹. ۴. خشم و خشنودی برای خدا _____
۱۱۳. ۵. لطف به مردم و تواضع در برابر مؤمنان _____
۱۲۰. ۶. کمک به فقرا و نیازمندان بدون هیچ چشم داشتی _____
۱۲۵. ۷. تقسیم عادلانه بیت المال _____
۱۳۱. فصل سوم: روش تعامل مدیر در برخورد با دشمنان _____
۱۳۲. شیوه های مقابله امیرالمؤمنین (علیه السلام) در برابر دشمنان _____
۱۳۲. ۱. شجاعت در برابر دشمن _____

- الف) عدم سازش با دشمنان _____ ۱۳۶
- ب) توانایی در گرفتن حق _____ ۱۳۹
۲. عدم ضعف و زبونی _____ ۱۴۳
۳. تذکر و موعظه و فراخوانی به ترس از خدا _____ ۱۴۷
۴. استقامت در برابر دشمن _____ ۱۵۳
۵. صبر در برابر آزار دشمنان _____ ۱۶۱
۶. سخت‌گیری بر کافران _____ ۱۶۶
۷. زیرکی در برابر دشمن _____ ۱۶۹
- کتاب‌نامه _____ ۱۷۷

مقدمه

یکی از راه‌های بیان حقایق دین در مکتب تشیع، ادعیه و زیارتی است که از ناحیه معصومین علیهم‌السلام صادر و به شیعیان تعلیم داده شده است. «زیارت»، از ریشه «زور»، به معنای میل و عدول از چیزی است و زائر را از آن جهت زائر می‌گویند که وقتی به زیارت مزور می‌رود از غیر او عدول می‌کند و رو برمی‌گرداند.^۱

«زیارت» در مفهوم اصطلاحی: «رفتن به اماکن مقدس برای زیارت پیشوایان دینی و مذهبی است».^۲ «زیارت» در عرف آن است که انسان با انگیزه بزرگداشت کسی و انس گرفتن با او، به وی روی آورد.^۳

در برخی روایات، زیارت را عملی پسندیده و سازنده توصیف کرده‌اند؛ برای مثال امام رضا علیه‌السلام درباره زیارت امام حسین علیه‌السلام می‌فرماید: «هر کس قبر حسین علیه‌السلام را در کنار شط فرات زیارت کند، چنان باشد که خدا را در عرش دیدار کرده است».^۴

۱. ابو احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۳۶.

۲. فؤاد الزام باستانی، فرهنگ / بجدی، ص ۴۶۵.

۳. احمد بن محمد فیومی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، ج ۲، ص ۲۶۰.

۴. محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۲۳۵.

حسن بن علی و شاء از حضرت رضا (ع) روایت کرده که فرموده‌اند:

هر امامی، عهدی (حق، حرمتی یا پیمانی) در گردن دوستان و شیعیان خود دارد و از جمله تمامی وفا به عهد ایشان، زیارت قبورشان است. پس کسانی که از روی رغبت، آنان را زیارت کنند، امامان ایشان روز قیامت شفیعشان خواهند بود.^۱

بنابراین، رابطه زیارت کننده (زائر) و زیارت شونده (مزور) ارتباطی حقیقی، پرمعنا و نتیجه بخش است و در این حدیث به وضوح از عهد و پیمانی سخن به میان آمده که متوجه دوستان یا پیروان و شیعیان ائمه اطهار می شود و دوستان و محبانی که قبور نورانی آن عزیزان را زیارت می کنند، با این عمل خداپسندانه خود را به اهل بیت (ع) نزدیک می کنند و در نتیجه رحمت و رضایت خداوند متعال شامل حالشان می شود.^۲

در دوره امامت و ولایت امام هادی (ع) دشمنان، به ویژه حاکمان عباسی، درصدد از بین بردن نسل شیعه بودند. به همین دلیل امام هادی (ع) با بیان برخی زیارات، از جمله زیارت غدیریه، جایگاه امامت و سیره ائمه اطهار (ع) را، خاصه امیرالمؤمنین (ع) را به جامعه اسلامی معرفی کردند.^۳

زیارت غدیریه را امام هادی (ع) هنگامی انشاء کردند که توسط معتصم خلیفه عباسی از مدینه به سامراء فراخوانده شدند. در راه وقتی که به نجف رسیدند، در روز غدیر، امیرالمؤمنین (ع) را با این کلمات زیارت کردند و این زیارت به «زیارت غدیریه» مشهور گشت.^۴ متن این زیارت

۱. محمد بن علی صدوق، علل الشرائع، ج ۲، ص ۴۷۳.

۲. بهمن درخشان، تحلیل زیارت غدیریه؛ امام علی (ع) در کلام امام هادی (ع)، ص ۱۲.

۳. علی بن حسین ابوالفرج اصفهانی، مقاتل الطالبیین، ص ۵۹۹.

۴. رسول جعفریان، حیات فکری - سیاسی امامان شیعه، ص ۶۹۳.

مبارکه در برخی کتب حدیثی نقل شده است.^۱

محتوای این زیارت بیان فضایل امیرالمؤمنین (علیه السلام) شامل (فضیلت‌های قرآنی، فضیلت‌های حدیثی و فضیلت‌های تاریخی) است.

پژوهش حاضرکه با هدف تعیین سبک مدیریت امام علی (علیه السلام) در خلال جمالات گهربار امام هادی (علیه السلام) در زیارت مقدسه غدیریه انجام شده است، درصدد پاسخ دادن به پرسش‌های زیر است:

الف) سؤال اصلی

ابعاد مدیریت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در زیارت غدیریه امام هادی (علیه السلام) چگونه تبیین شده است؟

ب) سؤالات فرعی

۱. ویژگی‌های شخصیتی مدیران با توجه به شخصیت امام علی (علیه السلام) در زیارت غدیریه چیست؟

۲. شیوه‌های ارتباطی مدیران با زیردستان در زیارت غدیریه چگونه است؟

۳. شیوه تعامل و برخورد با دشمنان در زیارت غدیریه چگونه است؟

در پاسخ به سؤالات فوق، این فرضیات متصور است:

۱. با توجه به شخصیت امام علی (علیه السلام) در زیارت غدیریه، ابلاغ وظیفه و تکلیف، عدم ضعف و زبونی، رفتار بر اساس آیین‌نامه مدیریتی (کتاب و سنت)، اهمیت ندادن به سختی‌ها و دیگران را در هر حال بر خود ترجیح دادن، امانت‌داری، جهاد در راه خدا، صبر و بردباری در برابر آزار دیگران و عدم تناقض در کارها را می‌توان بخشی از ویژگی‌های شخصیتی

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۳۶۱؛ همو، زاد المعاد - مفتاح الجنان، ص ۴۶۸؛

محمد بن جعفر بن مشهدی، المزار الکبیر، ص ۲۶۷ و محمد بن مکی (شهید اول)، المزار،

مدیران برشمرد.

۲. نرمی و مدارا با مؤمنان، کمک کردن و اطعام مساکین و یتیمان و اسیران، درخواست نکردن پاداش در برابر احسان و همچنین عفو و گذشت از شیوه‌های ارتباطی مدیران با زیردستان، برگرفته از زیارت غدیریه است.

۳. عقب نشینی نکردن در برابر دشمنان، خودداری از چالپوسی و سازش با دشمنان، تذکر و موعظه دشمنان، فراخواندن به ترس از خدا و امر به معروف و نهی از منکر را می‌توان از جلوه‌های تعامل با دشمنان، برگرفته از زیارت غدیریه دانست. عید غدیر خم در بین اعیاد اسلامی جزء بزرگ‌ترین اعیاد شمرده شده و «عید الله الاکبر» نامید شده است.

زیارت غدیریه امام هادی (علیه السلام) از جمله زیاراتی است که در آن با ارائه بیش از ۳۰ آیه قرآن مجید به ذکر ۲۰۶ فضیلت از فضایل امیرالمؤمنین (علیه السلام) پرداخته است. و محتوای این زیارت منبعی غنی از آیات قرآن و روایات معصومین (علیهم السلام) است که در جهت اثبات حقانیت و ولایت امام علی (علیه السلام) از امام هادی (علیه السلام) صادر گردیده است. از آنجا که زیارت غدیریه به ذکر بسیاری از فضایل حضرت علی (علیه السلام) پرداخته است، ضرورت الگوگیری از بزرگان دین و به‌ویژه امیرالمؤمنین (علیه السلام) در تمام زمینه‌ها لازم است.

برخی آثاری که درباره زیارت غدیریه نگاشته شده‌اند، اینها است:

۱. پایان‌نامه‌ای با عنوان «تحلیل زیارت غدیریه؛ امام علی (علیه السلام) در کلام امام هادی (علیه السلام)»، از بهمن درخشان؛

۲. پایان‌نامه‌ای با عنوان «ویژگی‌های جانشین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بر اساس استشهادات قرآنی برای زیارت غدیریه»، از سیدجعفر بدری؛

۳. پایان‌نامه‌ای با عنوان (مستندات قرآنی زیارت غدیریه امام هادی (علیه السلام))

در اثبات ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) از بتول سادات هاشمی؛

۴. پایان نامه‌ای با عنوان «مستندات قرآنی مباحث اعتقادی خطبه غدیریه»، از نبی عالمی؛

۵. مقاله‌ای با عنوان «خطبه غدیریه امام علی (علیه السلام)»، از محمد فاکر میبدی؛

۶. کتابی با عنوان **علی (علیه السلام) آفتاب ملکوت**، از صادق میرشفیعی.

در این آثار زیارت غدیریه از منظر قرآنی و حدیثی و تاریخی بررسی شده است، ولی به صورت مستقل روش مدیریت امیرالمؤمنین (علیه السلام) برگرفته از این زیارت موضوع بحث قرار نگرفته است.

از اهداف این پژوهش، نمایان ساختن مقام والای امام علی (علیه السلام) و اثبات حقانیت و ولایت ایشان و الگوپذیری از اعمالشان جهت پیشرفت مدیریت امور مختلف جامعه و ارائه راهکارهایی برای حل مشکلات مدیریتی است.

با توجه به اینکه درباره شیوه مدیریتی امیرالمؤمنین (علیه السلام) با محوریت خطبه غدیریه امام هادی (علیه السلام) تاکنون کاری صورت نگرفته است، موضوع این پژوهش جدید محسوب می‌شود.

روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش، کتابخانه‌ای است و پردازش اطلاعات نیز (توصیفی - تحلیلی - تبیینی) و شیوه تحقیق کاربردی است. در این پژوهش ترتیب ویژگی‌های مختلف مدیریتی بر اساس ترتیب فرازهای زیارت غدیریه است.

پایان نامه مذکور در سه فصل تنظیم شده است که مطالب ذیل را در بر دارد:

فصل اول: ویژگی‌های شخصیتی امیرالمؤمنین (علیه السلام) در جایگاه مدیر

در این فصل نخست تعاریفی از اصطلاحات «شخصیت» و «مدیریت»،

در اصطلاح روان شناسان عصر حاضر و نیز در علم مدیریت ارائه شده، سپس ویژگی های شخصیتی امیرالمؤمنین (علیه السلام) در قامت مدیری توانا و موقعیت شناس بیان گشته است.

شیوه کار چنین است: عباراتی که در زیارت، مربوط به ویژگی های شخصیتی حضرت آمده گزینش شده است. در گام نخست توضیحی درباره مفهوم آن عبارات ارائه شده و سپس ابعاد مدیریتی آنها مورد بررسی قرار گرفته و پس از آن شواهد تاریخی آمده که حکایتگر عملکرد امام (علیه السلام) در آن زمینه است.

فصل دوم: شیوه های ارتباطی مدیر با زیردستان

شیوه های ارتباطی امام (علیه السلام) در جایگاه مدیری مسئولیت پذیر با زیردستانشان در این فصل بررسی شده است.

فصل سوم: روش تعامل مدیر برای مقابله با دشمنان

شیوه های مقابله حضرت علی (علیه السلام) همچون مدیری قدرتمند و شکست ناپذیر در برابر دشمنان دین در این فصل مرکز توجه قرار گرفته است. از آنجا که تمرکز بر روی متن زیارت مقدسه غدیریه است، این متن همراه با ترجمه فارسی آن در آغاز سخن به طور کامل می آید تا خوانندگان بتوانند ارتباط عبارات مورد بررسی را به روشنی دریابند.